

Stadsnatuur vanuit gemeentelijk perspectief: de Leuvense binnenstad

Foto 1. Klimopbremraap doet het bijzonder goed in het stadscentrum (alle foto's bij dit artikel: Wim Verheyden).

Gemeenten spelen een belangrijke rol bij de ontwikkeling van natuur in de stad. Dit artikel behandelt enkele recente onderzoeken in de stad Leuven. Het project 'Natuur-(be)leven in de groene ruimten van de Leuvense binnenstad' (2010-2011) bracht de natuur in het centrum van de stad in beeld. Het project 'Kwaliteitsvol leven in een biodiverse stad' (2011-2012) onderzocht vervolgens de stadsrand. Ook een recente studie over 'Wilde bijen in Leuven' (2013-2014) wordt kort toegelicht, net als enkele nieuwe initiatieven die uit deze projecten voortvloeiden.

Tot voor enkele jaren was de kennis over natuur in de binnenstad van Leuven fragmentarisch. Er was bv. wel reeds eerder een project 'De Dijle levend door Leuven' (1999) uitgevoerd door de lokale afdeling van Natuurpunt vzw, er werd door de gemeente i.s.m. een studiebureau een vernieuwd Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan opgemaakt in 2004 (waarin stadsnatuur erkend werd onder het motto 'natuur is overal') en er werden al wel enkele voor de hand liggende soortenacties uitgevoerd door de gemeente (bv. voor Huis- en Gierzwaluwen). Maar grondiger onderzoek naar de volledige soortenrijkdom in de binnenstad was eigenlijk niet voorhanden, net zomin als concretere aanbevelingen voor het lokale natuur- en groenbeheer die uit die kennis zou voortvloeien. Dankzij verschillende (lokale) natuurorganisaties die ervoor kozen om het thema stadsnatuur hoger op de Leuvense beleidsagenda te plaatsen, kwam hier de voorbije jaren verandering in. Diverse projecten werden opgestart en ook aan initiatieven van de stad zelf, zoals o.a.

'Leuven Klimaatneutraal 2030' of concrete stadsontwikkelingsprojecten, werd actief advies verleend met het oog op de mogelijke 'win-wins' die dit zou kunnen opleveren voor zowel de stedelijke natuur als voor de leefbaarheid van de stad. In dit artikel schetsen we die inspanningen en enkele van de al behaalde resultaten.

Onderzoek naar natuur in de binnenstad

In 2010 werd het project 'Natuur(be)leven in de groene ruimten van de Leuvense binnenstad' opgestart door de Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud in samenwerking met de provincie Vlaams-Brabant, de stad Leuven, Natuurpunt Oost-Brabant en het Regionaal Landschap Dijleland, alsook verschillende vrijwilligers die zich inzetten om de stedelijke natuurwaarden in kaart te brengen (Verheyden, 2011). Ook voor Leuven gold het 'goudzoekersprincipe': de situatie waarbij vaker gebieden bezocht worden naarmate men daar een hoge biodiversiteit verwacht, waarna vanzelfsprekend ook meer waarnemingen gemeld worden en de zoek-

Foto 2A-B. Muurfijnstraal en Rode spoorbloem op de Dijlekades.

intensiteit nog verder stijgt... en ook omgekeerd (Herremans et al., 2010). In het stadscentrum konden dus nog veel plantensoorten 'ontdekt' worden, waaronder natuurlijk veel algemene soorten. Ook die zijn echter belangrijk als men de totale soortenrijkdom wil kennen. Voor beheerders zijn herkenbare planten bovendien goede indicators voor het beheer en/of het milieu, zoals bv. Deens lepelblad (*Cochlearia danica*) en Hertshoornweegbree (*Plantago coronopus*) die strooizouteffecten aantonen. Uiteindelijk bleek de biodiversiteit in het stadscentrum groter dan gedacht. De volledige lijst van fauna- en flora waarnemingen kan men raadplegen op www.waarnemingen.be ('Leuven-centrum'). Veel zeldzame planten kwamen slechts éénmaal of in zeer beperkte aantallen voor, zoals o.a. de adventieven (die aangevoerd zijn via allerlei transportmiddelen en die zich meestal slechts tijdelijk kunnen handhaven). Andere zeldzame soorten zoals Klimopbremraap (*Orobancha hederiae*) (foto 1) en Dicht havikskruid (*Hieracium vulgatum*) doen het relatief goed in de binnenstad en

komen meer verspreid voor. Verder zijn er waardevolle muurvegetaties met o.a. Muurbloem (*Erysimum cheiri*), Grote leeuwenbek (*Antirrhinum majus*), Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*), Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*), Muurvaren (*Asplenium rutamuraria*) en Eikvaren (*Polypodium vulgare*). Op de Dijkeladen bloeien ook Muurfijnstraal (*Erigeron karvinskianus*; foto 2A), Rode spoorbloem (*Centranthus ruber*; foto 2B) en Gele helmblom (*Corydalis lutea*). Op een sluis staat een grote, spontaan verwilderde Vijg (*Ficus carica*). In verschillende parken komen ook stinzenplanten voor, zoals onder meer Sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis*), Boerenkrokus (*Crocus tommasinianus*), Italiaanse aronskelk (*Arum italicum*) en Vingerhelmbloem (*Corydalis solida*), soms met begeleiders, zoals Bosanemoon (*Anemone nemorosa*; foto 3) en Speenkruid (*Ficaria verna*). Op basis van de projectendatabank van Natuurpunt en FUNBEL en informatie van (lokale) paddenstoelenkenners werden in 2012 ook in totaal 64 soorten paddenstoelen genoteerd voor de binnenstad. De meeste

Foto 5A-B. Op de Keizersberg komen Hazelworm en Spaanse vlag voor.

soorten waren (vrij) algemeen, maar er waren eveneens enkele zeldzame en zeer zeldzame soorten bij. De voorbije jaren werden veel nieuwe waarnemingen ingegeven, waardoor de teller in 2016 op 74 soorten staat.

In de binnenstad leven ook veel interessante dieren, sommige al wat algemener dan andere. In dit project werd bv. aandacht besteed aan de 'Koesterburen'. Dit zijn soorten uit de provinciale campagne rond biodiversiteit ('Je hebt meer burens dan je denkt') die symbool staan voor de unieke biodiversiteit van specifieke leefgebieden in de gemeente. In Leuven zijn dit toevallig allemaal diersoorten. In de binnenstad komen 6 van de 10 Leuvense koestersoorten voor, een bewuste keuze van de stad om ook in het stadscentrum, waar het grootste deel van de Leuvenaars woont, te kunnen werken rond natuurthema's. Deze soorten zijn Huiszwaluw (*Delichon urbicum*), Gierzwaluw (*Apus apus*), Slechtvalk (*Falco peregrinus*) (foto 4), Spaanse vlag (*Euplagia quadripunctaria*), Weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*) en tot slot ook Hazelworm (*Anguis fragilis*) op de Keizersberg (foto 5AB). In 2016 zullen er voor het zesde jaar op rij vier jonge Slechtvalken uitvliegen. In 2013 verbleef er onder grote belangstelling van geïnteresseerde burgers en media ook even een familie Bevers (*Castor fiber*) in de binnenstad (foto 6). Andere zoogdieren zijn er veel algemener, maar het oversteken van de Leuvense ringweg blijft voor de meesten toch een hachelijke onderneming (o.a. Egel en Steenmarter waren meermaals verkeers-

Foto 3. Stinzenplanten in park met o.a. Bosanemoon en Vingerhelmbloem.

Foto 4. Slechtvalk kent al enkele jaren broedsucces in de Leuvense binnenstad

Foto 6. In 2013 verbleef er zelfs even een Beverfamilie midden in de stad.

slachtoffers). Onder de stadsvogels treft men o.a. Huismus (*Passer domesticus*) en Zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochrurus*) aan, maar ook IJsvogel (*Alcedo atthis*) en Grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*) langs de Dijle. In de parken zitten heel wat zangvogels. Wat verderop in dit artikel passeren de wilde bijen nog de revue, maar veel andere soortgroepen (zoals onder andere dag- en nachtvlinders, libellen, zweefvliegen, spinnen, kevers, amfibieën) kunnen spijtig genoeg niet uitgebreider aan bod komen. Sommige soortgroepen (o.a. de spinnen) zijn ook nog weinig onderzocht. Hoe dan ook zijn er veel diersoorten waarop de stad actief kan inspelen om inwoners meer in contact te laten komen met natuur in de directe woon- of werkomgeving.

Het belang van de stadsrand

Het vervolproject 'Kwaliteitsvol leven in een biodiverse stad' onderzocht de natuur in de nabije stadsrand rondom de binnenstad (Verheyden, 2012). Vanzelfsprekend zijn hier meer mogelijkheden voor natuurontwikkeling. Stadsranden kennen vaak een hogere biodiversiteit en rondom Leuven zijn er bovendien enkele grote en oude parken, zoals het kasteelpark Arenberg en de Abdij van Park met enkele grote vijvers of recreatiegebieden, zoals het provinciedomein. Verder zijn er ook nog de spoorwegterreinen (aansluitend op de binnenstad) waar o.a. Muurhagedis (*Podarcis muralis*) voorkomt. Voor de soortenrijkdom in de binnenstad is de interactie met de stadsrand belangrijk. Daarom werd tijdens dit project aandacht besteed aan de ruimtelijke samenhang op

stadsniveau en aan thema's zoals het verdichtingsbeleid, de lobbenstad (of 'groene vingers'; foto 7), de recreatieve groenbehoefte, groenblauwe netwerken en klimaatbeleid. Omdat integraal werken duurzame resultaten oplevert en omdat klimaatmitigatie en -adaptatie op termijn ook kansen en risico's opleveren voor stedelijke natuur, werd ervoor gezorgd dat sommige aanbevelingen later ook geïntegreerd werden in het project 'Leuven klimaatneutraal 2030' (Vandevyvere et al., 2013).

Het project 'Bijen in Leuven'

Ook de kennis over wilde bijen in Leuven stond nog in de kinderschoenen. Nochtans zijn wilde bijen door hun hoge habitatvereisten een uitstekende bron van informatie over het gevoerde groenbeheer. Ze wijzen onder meer op de aanwezigheid van geschikte nestplaatsen, specifiek nestmateriaal, nectarplanten als voedselbron voor adulte bijen en geschikt stuifmeel als voornaamste voedselbron voor de larven. Ook over de ruimtelijke samenhang kunnen ze informatie verschaffen (in functie van hun foerageerstanden). Daarom startten Aculea (de werkgroep wilde

bijen en wespen van Natuurpunt) en Natuurpunt Studie het provinciale project 'Bijen in Leuven' op. In het centrum (inclusief twee stedelijke locaties aansluitend op de binnenstad) werden in totaal 109 soorten wilde bijen geïnventariseerd, dus ongeveer 29% van alle 375 in België voorkomende soorten. Daarvan staan 35 soorten op de Rode Lijst (dit op basis van de Nederlandse situatie en criteria, aangezien er momenteel nog geen Belgische Rode Lijst voor bijen bestaat), dus 32% van de aangetroffen soorten was achteruitgaand of bedreigd. Zeer zeldzame soorten waren Breedbanddwergzandbij (*Andrena pusilla*), Gestippelde maskerbij (*Hylaeus clypearis*), Koolzwarte zandbij (*Andrena pilipes*) en Langsprietwespbij (*Nomada conjungens*) (D'Haeseleer, 2014). Ander onderzoek leverde eveneens nieuwe kennis op over de aanwezigheid van bijen in Leuven (Verboven, 2014).

Op de Keizersberg, het meest biodiverse park van de binnenstad, werden 50 bijensoorten aangetroffen. De Kruidtuin telde maar liefst 409 exemplaren van 46 soorten (foto 8AB). De indrukwekkende plantendiversiteit levert hier, ondanks het onnatuurlijke karakter van de plantvakken, voldoende voedselbronnen op voor heel wat populaties van gespecialiseerde bijensoorten. Met 44 soorten sloot de Ruelensvest (een park op de middenberm van de ringweg) de top drie af. De Leuvense binnenstad blijkt dus een hotspot te zijn voor wilde bijen. Beide bijenstudies tonen alleszins aan dat stadsnatuurbeleid relevant is. Er komen een aantal specifieke, interessante en soms zeldzame soorten voor in de stad, maar toch zien we nog vaak dat de stadsomgeving nog ondergewaardeerd wordt als het op natuurwaarden aankomt. Sommige natuurbeschermers kijken er zelfs minachtend op neer en in het ruimtelijk beleid zien we nog teveel de traditionele aanpak die de stad apart zet van de natuur of ze zelfs als tegengestelden ziet. Nochtans kan die stedelijke natuur ingescha-

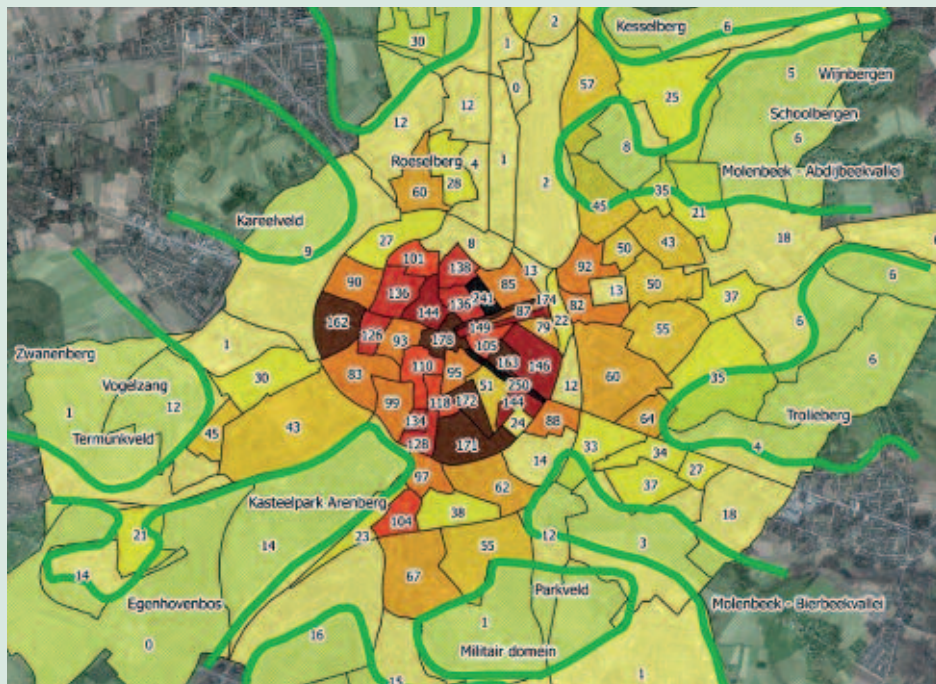

Foto 7. De ruimtelijke aspecten en het klimaatbeleid kunnen nieuwe kansen scheppen voor stadsnatuur: de groene vingers rondom Leuven

- Groene vingers (lijnen)
- Groene vingers (vlakken)

Totale dichtheid (inw./ha)

0,00 - 19,99	100,00 - 119,99
20,00 - 39,99	120,00 - 139,99
40,00 - 59,99	140,00 - 159,99
60,00 - 79,99	160,00 - 179,99
80,00 - 99,99	180,00 - 300,00

Foto 8A. Steenhommel (mannetje).

Foto 8B. Klimopbij.

keld worden om de steden leefbaarder te maken voor planten, dieren en mensen. Er liggen nog heel wat kansen voor het oprapen.

De ontwikkeling van een 'biodiversiteitstoets'

De Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud werkten de voorbije jaren een 'biodiversiteitstoets' uit voor stadsontwikkelingsprojecten, met het doel om projectontwikkelaars, ontwerpers en andere relevante actoren met een sterke invloed op de vorming van ons toekomstige dichtbebouwde landschap in Vlaanderen mee te laten nadenken over steden waarin maximale natuurwaarden hand in hand gaan met stedelijke ontwikkeling. Met dit instrument kan namelijk de impact van een project op de natuurwaarde nagegaan worden en men krijgt ook tips voor meer biodiversiteit (Brabers, 2014). De eerste testen door een studie bureau en de groendienst waren voorzichtig positief: de toets werd omschreven als een nuttig en zeer compleet instrument dat sensibiliserend werkt, maar het gebruik was wel vrij tijdsintensief, waardoor deze toets momenteel nog te weinig gebruikt wordt.

Opportunities voor een hogere soortenrijkdom

Wat betreft het beheer met het oog op de soortenrijkdom aan planten zijn er heel wat mogelijkheden. Eerst en vooral zijn er de muurvegetaties en de stinzenmilieus. Deze vragen om specifieke bescherming via een aangepast beheer en/of andere beleidsmaatregelen. Bij de herstelling van Dijkelades werd op verschillende locaties rekening gehouden met muurvegetaties (o.a. door het gebruik van kalkmortel). Stinzenplanten zijn vaak zeer mooi en zeker wanneer ze massaal in bloei staan, hebben ze een sensibiliserend effect. Ze dragen als vroege bloeiers bij aan de spreiding van het nectar- en stuifmeelaanbod; dus ze verdienen zeker nog wat meer aandacht in het Leuvense groenbeheer. Een tweede groep omvat zeldzamere plantensoorten uit graslanden, waarvoor het aangegeven is dat het maaibeheer wordt afgestemd op het behoud (dus zaadvorming) van deze specifieke soorten, althans toch wanneer die populaties ook echt levensvatbaar kunnen zijn op die bepaalde locatie. Anderzijds zou men tot deze groep ook een aantal beeld-

bepalende plantensoorten kunnen rekenen die men graag wenst te behouden, zoals bv. een berm met uitbundige bloei van Margriet (*Leucanthemum vulgare*).

Daarnaast heb je een grote groep van meer algemene graslandsoorten die op meerdere plaatsen in de binnenstad frequent voorkomen, zoals diverse klaversoorten of composieten, zoals Gewoon biggenkruid (*Hypochaeris radicata*). Heel wat van deze soorten kunnen overleven onder diverse beheerregimes, maar het beheer ervan kan verder afgestemd worden in functie van de behoeften van aanwezige fauna (o.a. vlinders en wilde bijen). Vaak zijn deze doelstellingen voor flora en fauna ook complementair, omdat dankzij een extensiever, gedifferentieerd en/of gefaseerd maaibeheer veel diersoorten kunnen meeliften en gelijktijdig ook de plantenrijkdom kan toenemen. Lokaal moet natuurlijk wel steeds gekeken worden naar de specifieke vereisten. Wanneer gekeken wordt naar het voorbeeld van de Ruelensvest, dan kan men zeker positieve resultaten verwachten. Na advies van Natuurpunt hebben de stadsdiensten het maaibeheer hier enkele jaren geleden bijgestuurd. Er werd toen gekozen om extensiever te maaien en het maaitijdstip werd aangepast aan de aanwezige flora en fauna. Momenteel maait men in juli en oktober en een deel van de schrale zuidflank wordt zelfs alleen in oktober gemaaid, waarbij men ook een strook ongemoeid laat langsheen de hogere beplanting. Dit heeft tot meer structuurvariatie en interessante (schrale) graslanden geleid met o.a. Muizenoor (*Hieracium pilosella*), Stijf vergeet-mij-nietje (*Myosotis stricta*), Kleine leeuwentand (*Leontodon saxatilis*), Grijskruid (*Berteroa incana*), Knoopkruid (*Centaurea jacea*; foto 9A), Hazenpootje (*Trifolium arvense*) en tal van andere klaversoorten die interessant zijn voor allerlei insecten. Andere bermen zouden dit voorbeeld kunnen volgen.

Foto 9. Het areaal ecologisch beheerd grasland werd recent sterk uitgebreid. Infoborden gaven een woordje uitleg voor omwonenden en parkbezoekers.

Daarom werd door de groendienst in 2015 beslist om de oppervlakte ecologisch beheerd grasland sterk uit te breiden langs de ringweg en in enkele parken. Langdurig kortgeschoren en onbemeste gazons bleken een goede uitgangssituatie te zijn voor extensivering. Recente waarnemingen van Kleine vuur-

vlinder (*Lycaena phlaeas*) en Bruin blauwtje (*Aricia agestis*) wijzen op schralere leefmilieus. Er werden infoborden geplaatst voor omwonenden en parkbezoekers (foto 9B).

Er is natuurlijk ook nog een grote groep van planten die zo goed aangepast zijn aan het specifieke karakter van de stad dat ze eigenlijk weinig bescherming vragen. De stad herbergt veel ruderales, tred- en pioniersgemeenschappen, met opvallend veel nieuwkomers, warmte-minnende en vorstgevoelige soorten. Maar door het sterk dynamisch karakter van de stad kunnen soms ook interessante pionier- en ruigtevegetaties verdwijnen, onder meer bij herontwikkeling van voormalige bedrijventerreinen waarbij alles vaak netjes opgeleverd wordt met... gazons. Ook daar kan de stad bewuster op inspelen. Op enkele goed gekozen locaties, rekening houdend met de beeldkwaliteit voor omwonenden, kunnen doelbewust nieuwe pioniersvegetaties of ruigtes ontwikkeld worden. In sommige landen worden 'bruine daken' toegepast als alternatief voor groendaken. Dit zijn 'braaklandjes op hoogte' waarbij een substraat van lokale grond die eerder op de bouwlocatie werd afgegraven samen met puin en vermalen steen (25 mm tot gruis) in variërende diktes wordt aangebracht op daken, eventueel nog aangevuld met enkele grotere stukken hout. Ze kunnen zo gedeeltelijk de verdwenen braakliggende terreinen compenseren. Die bruine daken worden trouwens ook geapprecieerd door Zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochruros*) en tal van insecten. Tenslotte is er ook nog een groep van watergerelateerde plantensoorten. Qua ontwikkeling van soortenrijke oevervegetaties werden de voorbije jaren nog kansen gemist, omdat bij de herinrichting van oevers soms nog te snel gekozen wordt voor vrij steile oevers met schanskorven.

Wat betreft de soortenrijkdom aan dieren kunnen reeds bestaande faunagerichte acties gewoon voortgezet worden, zoals o.a. acties voor Huis- en Gierzwaluw en het opvolgen van de Slechtvalken. De Dijle en enkele stadsvijvers bieden kansen voor diverse watervogels. Een medewerker van de groendienst is al enkele jaren actief bezig met het plaatsen van nestkasten voor diverse vogelsoorten, onder andere ook voor

Foto 10. De 'Doode Bemde' stroomopwaarts van Leuven speelt een belangrijke rol in het waterbeleid; hier is het wandelpad overstromd.

de Grote gele kwikstaart onder brugjes over de Dijle. In de parken zitten natuurlijk heel wat zangvogels, maar extra aandacht voor meer gelaagdheid in vegetaties zal zeker nog wonderen doen. Struiken en andere (half-hoge) onderbegroeiing zijn belangrijk voor struikbroeders, maar open graslanden zijn eveneens nodig (bv. als foerageergebied). Door een gebrek aan dichte struikvegetaties en wildere hoekjes dreigen veel bijzondere zangvogels te verdwijnen. Die gevarieerde, structuurrijke vegetaties zijn trouwens ook voor andere organismen interessant. Oude bomen zijn belangrijk voor hollenbroeders en stam- en kroonfoerageerders, zoals Boomkruiper (*Certhia brachydactyla*), Boomklever (*Sitta europaea*) en Grote bonte specht (*Dendrocopos major*). Specifieke acties voor bijen kunnen de komende jaren nog wat meer aandacht krijgen. Hoewel de Leuvense binnenstad dan wel een hotspot bleek te zijn voor wilde bijen, was verbetering nog mogelijk door extensiever maai-beheer, afvoer van maaisel en het vrijwaren van nestplaatsen (o.a. dode bomen en oude muurtjes). Daarnaast waren er tips over de ontwikkeling van mantel-zoom-vegetaties, schaduw op graslanden, gebruik van houtsnippers, enz.

De stad heeft ook op het vlak van haar ruimtelijk beleid een belangrijke rol te vervullen, indien men extra kansen wil creëren voor stadsnatuur. Bij de herziening van het Ruimtelijk Structuurplan wordt momenteel een groenstructuurplan opgemaakt. Naast de ruimtelijke samenhang zullen daarin ook nieuwe klimaatthema's geïntegreerd worden, zoals waterberging en het hitte-eiland-effect, die ook het stedelijk natuurbeleid beïnvloeden. Daarbij moet soms ook ver voorbij de stadsgrenzen gekeken worden. Zo speelt o.a. het natuurgebied 'Doode Bemde', enkele kilometers stroomopwaarts van Leuven, als natuurlijk overstroomingsgebied langs de Dijle een cruciale rol bij het vermijden van overstromingen in de stad (foto 10). Met een capaciteit van circa 800.000 m³ kan hier meer water geborgen worden dan in het wachtbekken van 400.000 m³ in Egenhoven

(Leuven). In 2010 werd de totale maximumcapaciteit van beide net niet overschreden, dus extra inspanningen zijn noodzakelijk. De Dijle vormt ook een belangrijke natuurverbinding tussen gebieden stroomop- en stroomafwaarts van Leuven. Het meest opvallende voorbeeld daarvan is de doortocht van de eerder vermelde Bevers (*Castor fiber*) door het stadscentrum. In functie van klimaatadaptatie zal extra aandacht geschonken moeten worden aan natuurverbindingen, zodat soorten kunnen migreren indien nodig.

Tot slot kan ook de verdere uitvoering van het milieubeleid (onder meer in functie van water- en luchtkwaliteit) nieuwe kansen creëren voor biodiversiteit. Zo wordt momenteel de Dijle opnieuw zichtbaar gemaakt in het stadsbeeld en in het project 'Leuven Klimaatneutraal 2030' zoekt een werkgroep '1001 bomen' samen met inwoners naar locaties voor nieuwe stadsbomen (foto 11).

Zijn we er dan bijna?

Ondanks de vele interessante initiatieven zijn er ook aandachtspunten. Daarbij kunnen vooral de diensten voor Stadsontwikkeling en Ruimtelijk beleid nog actiever bijdragen. Om hun motto 'natuur is overal' niet op een te passieve manier in te vullen moeten hun goede intenties ook in de praktijk waargemaakt worden. De stad kan een sterkere regierol opnemen in stadsontwikkelingsprojecten, met meer aandacht voor natuurbehoud en -ontwikkeling en zou zelf actief beschikbare instrumenten kunnen gebruiken of dit opnemen in bestekken, zoals bv. de maatregelenfiches van de 'Koesterburen'-campagne, de checklist 'Natuurvriendelijke maatregelen aan gebouwen' van Vogelbescherming Nederland (2009), de Vlaamse 'Duurzaamheidsmeter wijken' (2016), de 'Leidraad pesticidentoets' (2009) en diverse vademecums 'Harmonisch Park- en groen-

beheer'. Ook kan de stad een sterke visie op stadsnatuur integreren in het nieuwe Ruimtelijk Structuurplan, waarbij de gewenste groenstructuur ook grondiger onderbouwd wordt (ook vanuit ecologisch standpunt). Voorts zou de creatie van een breder draagvlak meer aandacht kunnen krijgen, niet enkel via communicatie of sensibilisatie maar ook via bewonersparticipatie. Tot slot kan de stad ook instaan voor een goede samenwerking vanaf de start van elk project, enerzijds tussen alle stadsdiensten en anderzijds met provinciale en regionale overheden en met andere partners (inclusief lokale natuurverenigingen). Op die manier kan ernaar gestreefd worden dat de natuurontwikkelingsreflex bij iedereen aanwezig is, zodat o.a. vermeden kan worden dat de milieudienst een succesvolle Huiszwaluwactie viert, terwijl diezelfde kolonie enkele jaren later bedreigd wordt door nieuwe stadsontwikkelingen met een te hoog 'carteblanche'-gehalte. Door een goede afstemming te zoeken tussen alle partners kunnen er samen vaak 'win-wins' voor stadsnatuur gerealiseerd worden (met verenigde budgetten).

Ook de natuurexperts en -vrijwilligers kunnen nog een belangrijke rol vervullen door hun opgebouwde natuurkennis te laten doorstromen naar verschillende diensten, zodat die effectief wordt omgezet in de praktijk. Vaak is een vertaling nodig op maat van uitvoerende stadsdiensten, met aandacht voor eventuele weerstand. Zo zullen bv. traditioneel geschoolde tuiniers die decennialang het gazon kort hielden overtuigd moeten worden van waarom het opeens allemaal wat minder frequent en – in hun ogen – ook 'sordiger' mag. Ook omwonenden willen

graag het onderscheid zien tussen achterstallig beheer en ecologisch beheer, bv. door stroken langsheen paden frequenter te maaien. Goede praktijkvoorbeelden die aantonen dat ecologisch beheer en een goede beeldkwaliteit kunnen samengaan, kunnen daarbij drempelverlagend werken.

Conclusies

De studies bevestigen dat er interessante mogelijkheden zijn voor complementair natuurbeleid buiten de natuurgebieden, specifiek voor natuur in de directe woonomgeving. Dit is bovendien vaak vrij eenvoudig te realiseren binnen de reguliere werking van stadsdiensten, o.a. door verdere overschakeling naar ecologisch groenbeheer en natuurbewuste stadsplanning. Concrete acties zijn mogelijk voor muurvegetaties, stinzenmilieus, bermbeheer, natuurvriendelijke oevers en waterlopen, het creëren van samenhang en variatie in vegetaties, specifieke natuurmaatregelen rond gebouwen (o.a. nestgelegenheid, groene en bruine daken en gevelgroen), waardevolle (oude) bomen, enz. Zowel projectpartners van de stad als individuele burgers kunnen bewust gemaakt worden van de stedelijke natuurwaarden via communicatie en sensibilisatie. In Leuven lopen verschillende interessante initiatieven, nieuwe projecten staan in de steigers en de samenwerking tussen vrijwilligers en stadsdiensten is intenser geworden. Dit heeft geleid tot enkele mooie resultaten, maar er zijn nog aandachtspunten die blijvende inzet vereisen. Algemeen kan gesteld worden dat Leuven goed op weg is om een natuurvriendelijkere stad te worden, maar dat we nog niet op de eindbestemming aangekomen zijn. Werk in uitvoering dus...

Literatuur

- Brabers, L., 2014.** Project biodiversiteitstoets: wetenschappelijk rapport. Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw i.s.m. Provincie Vlaams-Brabant, Leuven. www.biodiversiteitstoets.be
- D'Haeseleer, J., 2014.** Wilde bijen in Leuven. Onderzoek naar voorkomen van wilde bijensoorten in het Leuvense stadscentrum. Rapport Natuurpunt Studie 2014/16, Mechelen. https://www.natuurpunt.be/sites/default/files/documents/publication/2014-17_bijen_in_leuven_klein.pdf
- Herremans, M., K. Gielen, G. Verbeyleen & W. Vanreusel, 2010.** Biodiversiteit in Vlaanderen: waar zit nog wat? Verbanden tussen landgebruik en fauna en flora aan de hand van waarnemingen. *Natuur.Focus* 9 (4): 140-150.
- Vandevyvere, H., P.T. Jones & J. Aerts, 2013.** De transitie naar Leuven Klimaatneutraal 2030: Wetenschappelijk eindrapport – februari 2013. Leuven. <http://www.leuvenklimaatneutraal.be/ontstaan-en-mijlpalen>
- Verboven, H.A.F., 2014.** Pollinators and pollination in urban environments. Doctoraatsproefschrift aan de faculteit Bio-ingenieurswetenschappen, KU Leuven.
- Verheyden, W., 2011.** Natuur in de stad. BRAKONA-jaarboek 2011: 4-31.
- Verheyden, W., 2012.** Natuur in Leuven. Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw i.s.m. Natuurpunt Oost-Brabant vzw, Provincie Vlaams-Brabant en Stad Leuven, Leuven. www.vhm.be

Summary

Nature in the city center of Leuven

This article presents the results of three projects about nature in the city of Leuven (Belgium) – two of them about urban nature in general and one about wild bees – and some new initiatives that have started in the aftermath of these projects. General conclusions clearly confirm the importance of local policy for urban nature conservation and development, based on three pillars: nature-friendly green management, spatial planning with respect for nature and environmental policy in general (e.g. to improve water quality, etc.). As knowledge gaps are gradually closed, additional efforts are often needed to avoid implementation gaps. Also communication and awareness-raising are important aspects of that effort.

Ing. W. Verheyden
Vrijwilliger bij
Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw
Waversebaan 66, 3001 Heverlee (B)
wim_verheyden@hotmail.com

Foto 11. De werkgroep '1001 bomen' zoekt samen met burgers locaties voor extra bomen in de stad om het hitte-eiland te temperen.